

Smålands daggekåpor

THOMAS KARLSSON

Daggekåporna bör studeras på försommaren, när blomstjälkarna har sträckt på sig, vilket sker i *början av juni*. Var mycket försiktig med bestämmningar efter *mitten av juli*! De blad som växer fram på eftersommar och höst får ofta helt otypisk form och hårlighet. Höstdaggekåpor är ofta obestämbara.

När Du examinerar, se till att de blad och stjälkar Du studerar verkligen kommer från samma rot! Ofta växer flera arter tätt tillsammans. Herbariematerial ska bestå av *hela plantor* med rot, ett par välutvecklade rosettblad och ett par stjälkar i blom eller frukt.

En viktig karaktär är *hårens riktning* på stjälkarnas och bladskaftens nedre del. Ta därför inte i dessa, när Du ska studera plantan! Det gäller hårligheten på *utvuxna* stjälkar - på framväxande stjälkar och blad ligger håren alltid framåt hos alla arter.

Det är också viktigt att veta, om de *nedersta delarna är röda eller ej*. Det gäller särskilt rosettbladens stipler men även stjälk- och bladskafthaser. Det är färgen hos de levande, friska delarna det gäller, och man får därför oftast 'skala av' de döda resterna från förra året. När Du pressar en daggekåpa, notera på herbariearket om den är röd nertill eller ej - färgen bleks nämligen lätt bort.

Håren på bladens översida syns mycket fint, om man håller bladet så att håren glänser i motljus. Se på *väl utvecklade rosettblad!*

Jobba i fält med daggekåpor! I början får man examinera med hjälp av småkaraktärerna i nyckeln, men så småningom lär man sig att känna igen arterna på håll, med hjälp av bladform och färg (men även när man tränat upp sig så långt, bör man kolla småkaraktärerna innan man antecknar att arten finns). - Du bör pressa ett ex av varje daggekåpeart Du hittar i Din ruta.

Lite om arternas vanlighet

I Småland har hittills femton daggekåpor blivit funna. Men alla är inte lika vanliga. I större delen av Småland kan man i vardagslag bara räkna med att finna sex arter:

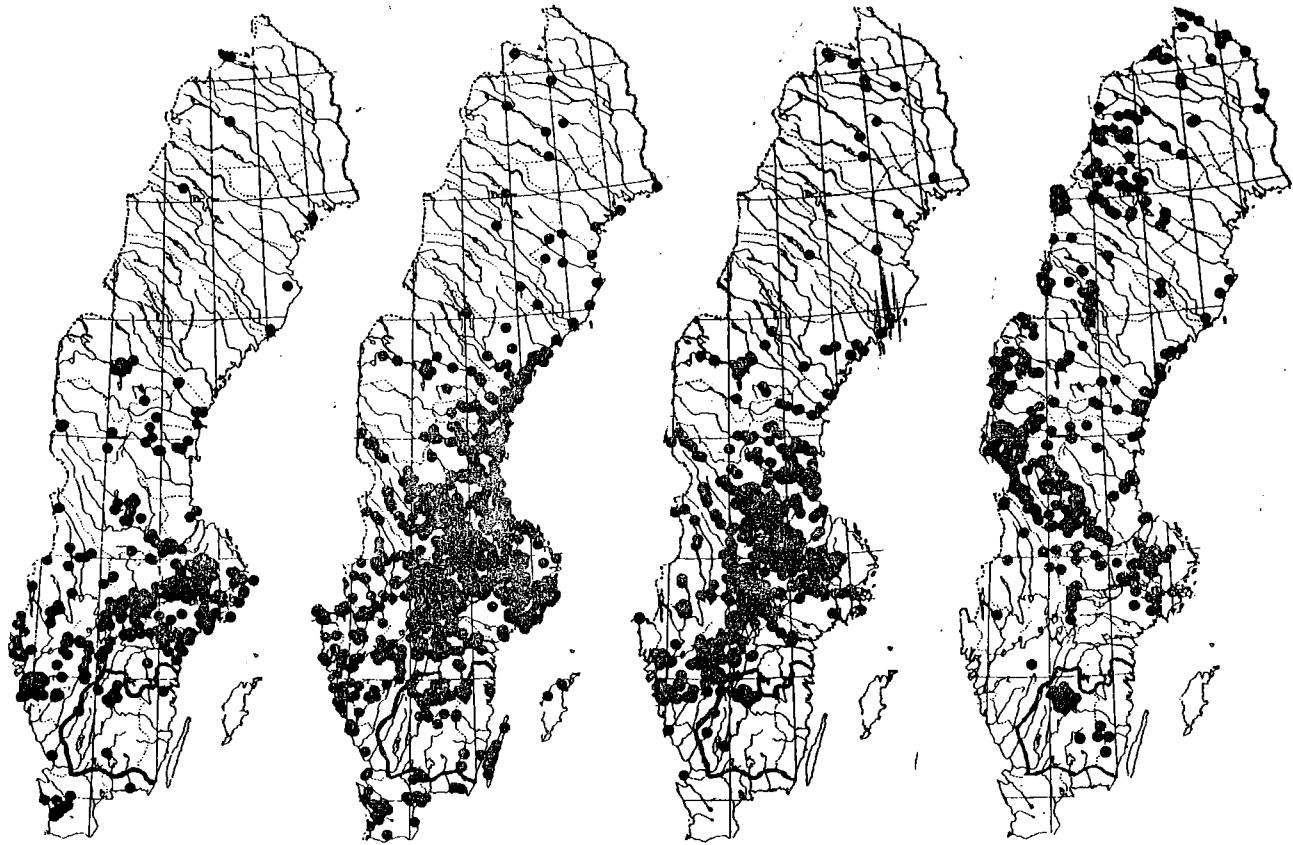
<i>A. glaucescens</i> , sammetsdaggekåpa	<i>A. acutiloba</i> , stjärndaggekåpa
<i>A. filicaulis</i> , späddaggekåpa	<i>A. subcrenata</i> , ängsdaggekåpa
<i>A. monticola</i> , betesdaggekåpa	<i>A. glabra</i> , glatt daggekåpa

I trakter där det överhuvud taget är gott om daggekåpor, bör man kunna leta fram alla eller nästan alla sex i varje ruta. I trakter där daggekåpor är sällsynta - de kargaste områdena - får man ofta nöja sig med ett par tre av dem.

I norra Småland blir daggekåpafloran rikare och man kan vänta sig att hitta även *A. gracilis*, glansdaggekåpa *A. subglobosa*, valldaggekåpa

De övriga sju arterna är rena rariteter, även om en eller annan av dem kan ha ett flertal lokaler inom små områden. Den rikaste daggekåpafloran finns utan tvekan i Nässjö - Jönköpingstrakten, men anledningen till detta är inte känd. En invandring norrifrån (flera av de sällsynta arterna är mellansvenska och nord-svenska? Särskilt intensiva studier av daggekåpor här? Att sådana saker spelar in, visas av att Roland Carlsson påvisat tre nya arter i södra Vätterbygden, och det visas också av kartan för trubbdaggekåpa i Småland (nästa sida). De gamla lokalerna för den är nästan alla funna av en person, Gustaf Haglund. Den borde absolut ha en vidare spridning, även om den alls inte är vanlig.

Lycka till med att fylla ut luckorna!

Vindaggkåpa
A. vestita

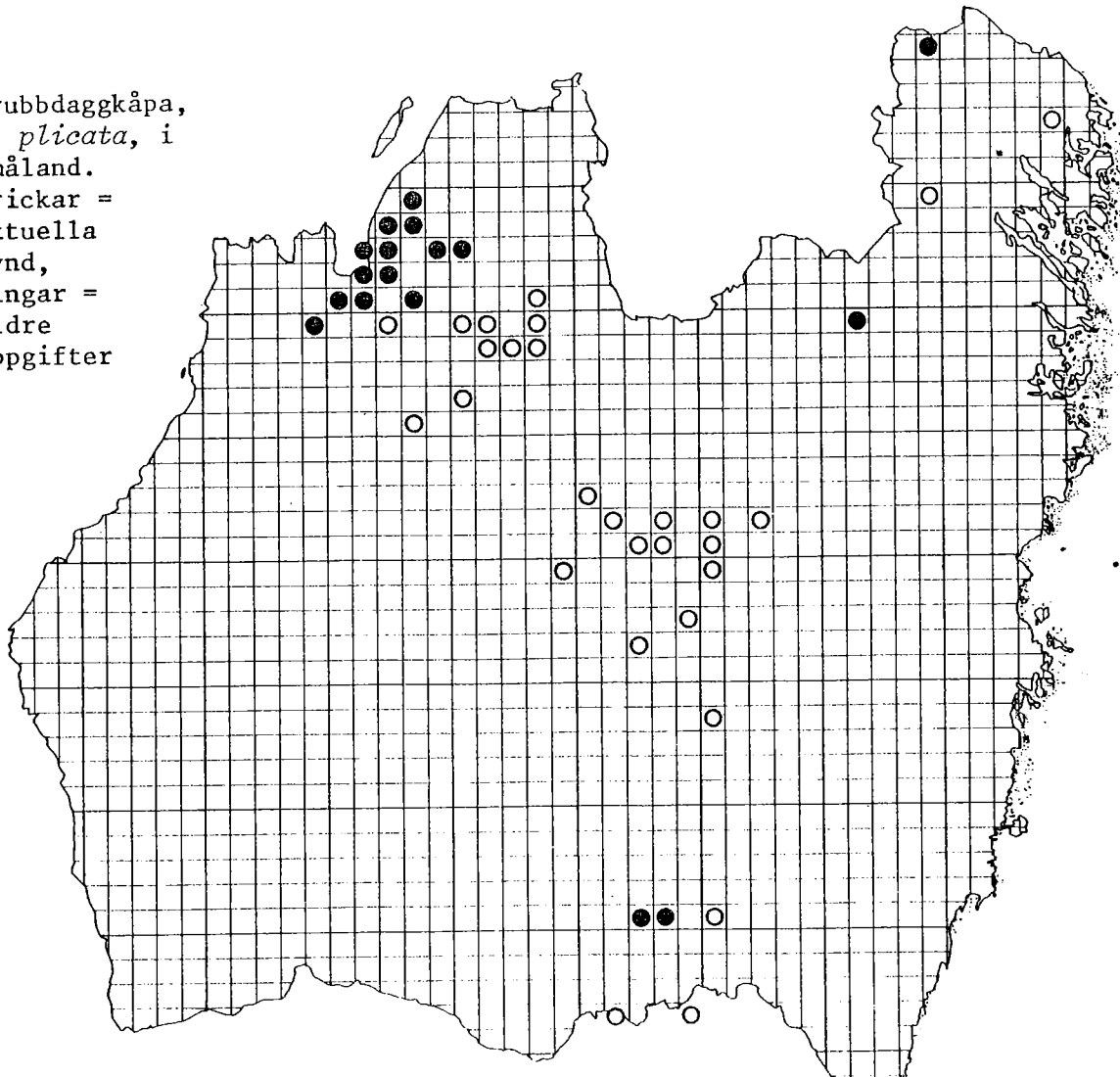
Glansdagdkåpa
A. gracilis

Valldaggkåpa
A. subglobosa

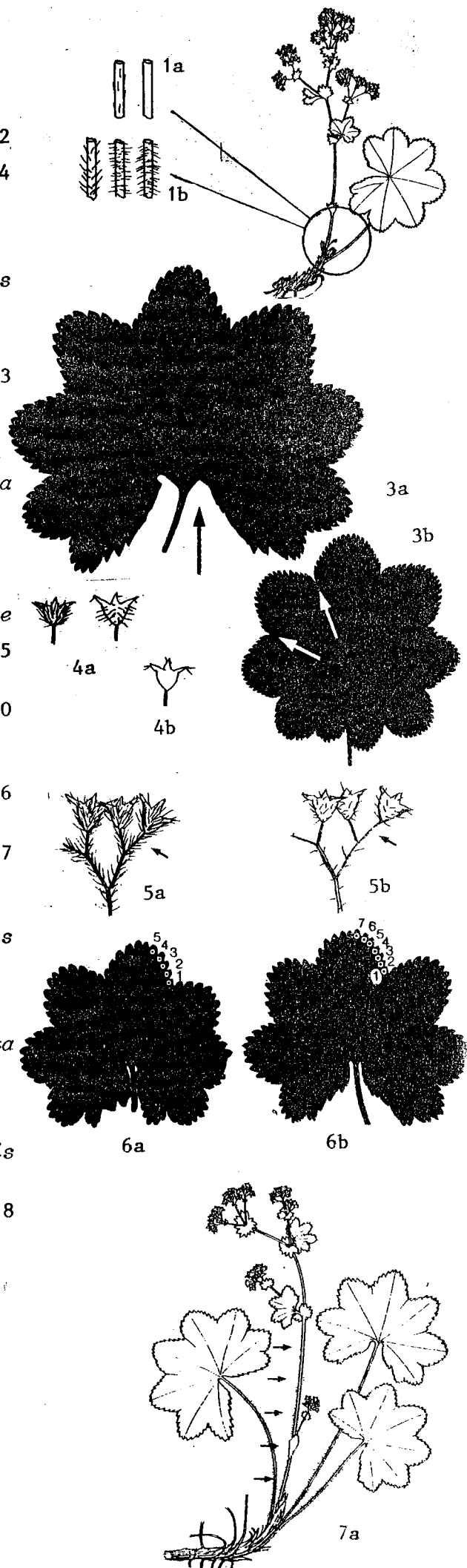
Källdaggkåpa
A. glomerulans

Fyra dagdkåpor, som har en ojämn utbredning i Småland. Alla samlas i de högsta delarna av sydsvenska höglandet.

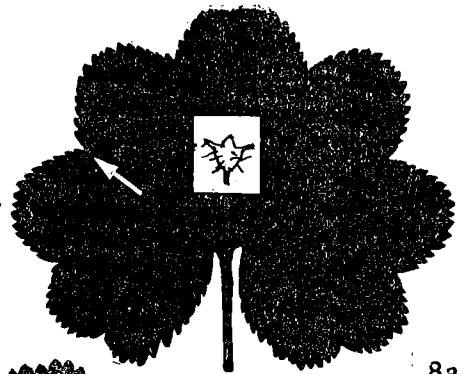
Trubbdaggkåpa,
A. plicata, i
Småland.
Prickar =
aktuella
fynd,
ringar =
äldre
uppgifter

- 1a Hår på bladskaft och stjälkar tilltryckta eller saknas 2
- b Hår på bladskaft och stjälkar utstående .. 4
- 2a Stjälkar håriga högt upp i blomställningen. Åtminstone de inre rosettbladen håriga på översidan. Sällsynt; norra Småland Källdaggkäpa, *A. glomerulans*
- b Stjälkar kala eller bara håriga upp till de nedre blomställningsgrenarna. Blad kala på översidan eller mycket obetydligt håriga i själva kanten och nere i vecken ... 3
- 3a Blad med vid öppning mot skaftet; tänder breda och trubbiga; inga inskärningar mellan bladflikarna. Vanlig Glatt daggkäpa, *A. glabra*
- b Blad utan eller med smal öppning mot skaftet; tänder små, vassa; V-formiga inskärningar mellan bladflikarna. Funnen två gånger i västra Småland Skärdaggkäpa, *A. wichuræ*
- 4a Alla (eller de flesta) fruktbägare håriga 5
- b Alla (eller de flesta) fruktbägare kala (tveksamma finns med på båda ställena) .. 10
- 5a Blomskaft håriga (här menas alltså de enskilda blommornas skaft, inte blomställningsgrenarna) 6
- b Blomskaft kala (de grövre blomställningsgrenarna däremot ofta håriga) 7
- 6a Rosettbladens flikar med 4--6 tänder på var sida. Levande basaldelar ofärgade. Vanlig Sammetsdaggkäpa, *A. glaucescens*
- b Rosettbladens flikar med 6--9 tänder på var sida. Levande basaldelar skarpt röda. Sällsynt; västra Småland Vindaggkäpa, *A. vestita*
- 7a Stjälkar kala mot toppen, oftast i hela övre hälften (späda ex kan vara kala nästan från basen). Levande basaldelar skarpt röda. Vanlig .. Späddaggkäpa, *A. filicaulis*
- b Stjälkar håriga upp i blomställningens förgreningar. Levande basaldelar ofärgade .. 8

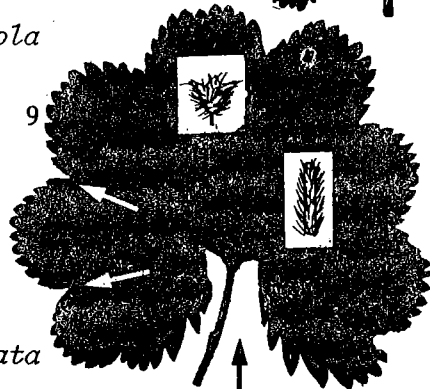
8a Rosettbladens flikar med 7--9 tänder på var sida. Fruktbägare gleshåriga, en del kala. Vanlig. -- Blad grågröna med ganska långa, jämnt rundade flikar; ofta med V-formig inskärning mellan flikarna. Stjälkar och bladskäft med vinkelrätt utstående hår Betesdagdkåpa, *A. monticola*

8a

b Rosettbladens flikar med 4--7 tänder på var sida. Fruktbägare täthåriga 9

9a Stjälkar och bladskäft med uppåtriktade hår. Blad ovan grågröna, under blågröna, nerver gulaktiga, kraftiga. Rosettblad med öppning mot bladskäftet; flikar med 4--6 tänder på var sida; tydlig V-formig inskärning mellan flikarna. Sällsynt; se kartan! Trubbdagdkåpa, *A. plicata*

9a

b Stjälkar och bladskäft med nästan vinkelrätt utstående hår. Blad rent gröna. Rosettblad utan eller med liten öppning mot bladskäftet, flikar mycket breda, med 5--7 tänder på var sida; ingen V-formig inskärning mellan flikarna. Nyligen funnen i S Vätterbygden Hjuldagdkåpa, *A. propinqua*

9b

10a Hår på bladskäft och stjälkar åtminstone delvis neråtriktade 11

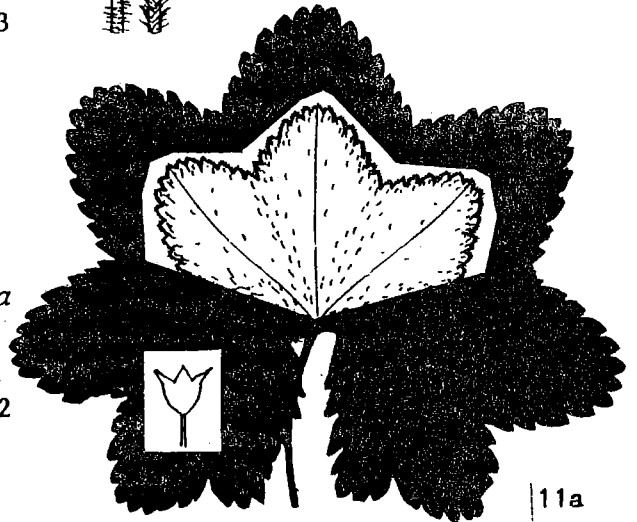
10a

b Hår på bladskäft och stjälkar rakt utåt- eller uppåtriktade 13

10b

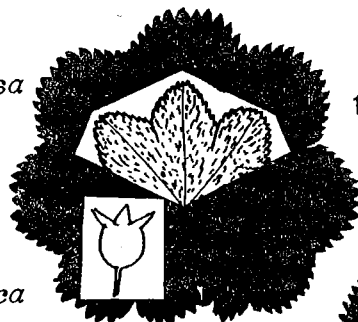
11a Rosettblad glest och ojämnt håriga på översidan, håren samlade mot bladkanten och bladskivans veck. Tänder stora, grova. Stjälkar bara håriga upp till första eller andra grenen. Vanlig. -- Blad rent gröna, starkt vågiga, med hopstående, uppböjda basalflikar. Mogna fruktbägare klockformiga Ängsdagdkåpa, *A. subcrenata*

11a

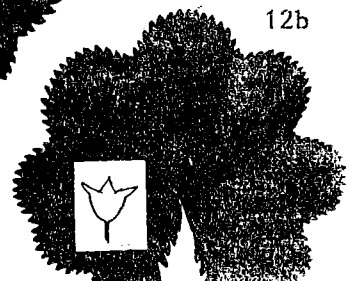
b Blad jämnt håriga på översidan. Tänder små, spetsiga. Stjälkar håriga högt upp i blomställningen 12

12a Rosettblad starkt veckade, mörkgröna, basalflikar långt övertäckande varandra. Blommor rent gröna; mogna fruktbägare halvklotformiga till nästan klotformiga, 1,5--2 mm långa som torra. Norra Småland, traktvis ganska vanlig Valldagdkåpa, *A. subglobosa*

12a

b Rosettblad svagt vågiga till nästan plana, ljusgröna, basalflikar sällan täckande varandra. Blommor gulgröna; mogna fruktbägare klockformiga, 1,2--1,5 mm som torra. Nyligen funnen i södra Vätterbygden Sarmatisk dagdkåpa, *A. sarmatica*

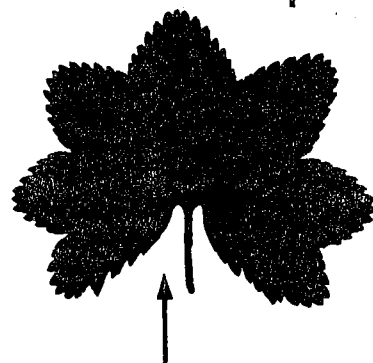
12b

13a Hår på bladskaft och stjälkar uppåtriktade. Vanlig i norra Småland, mycket sällsynt i södra. -- Levande basaldelar oftast skarpt röda. Blad rent, ofta mörkt gröna. Stjälkblad stora, åtminstone det nedre långskaftat. Blomställning hårig högt upp. Mogna fruktbägare med avsmalnande bas ...
 Glansdagdkåpa, *A. gracilis*

13a

b Hår på bladskaft och stjälkar vinkelrätt utstående 14

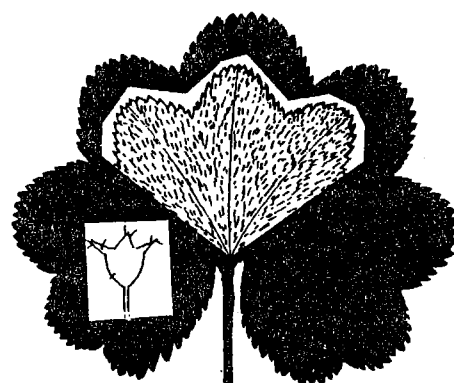

14a

14a Levande basaldelar skarpt röda. Vanlig. -- Blad blågröna, med vid öppning mot bladskaftet. Stjälkblad små. Stjälkarnas övre del kal Späddagdkåpa, *A. filicaulis*

b Levande basaldelar färglösa 15

15a Rosettblad kala på översidan (utom på själva tänderna) eller med helt enstaka hår i vecken 16

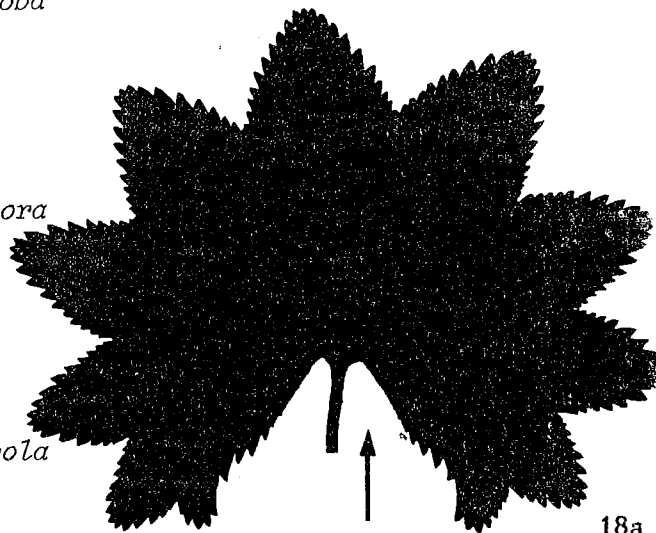

17a

b Rosettblad håriga på översidan, åtminstone mot vecken och kanten 17

16a Rosettbladens flikar långa, tillspetsade. Tänderna blir större mot spetsen. Frukttbägare rent gröna, 1,5--2 mm långa som mogna och torra. Traktvis vanlig
 Stjärndagdkåpa, *A. acutiloba*

b Rosettbladens flikar kortare, rundade. Tänderna ungefär lika stora. Frukttbägare gulgröna, 1--1,5 mm som mogna och torra. Nyligen sensationellt funnen i Södra Vätterbygden (närmast i södra Skåne)
 Kustdagdkåpa, *A. xanthochlora*

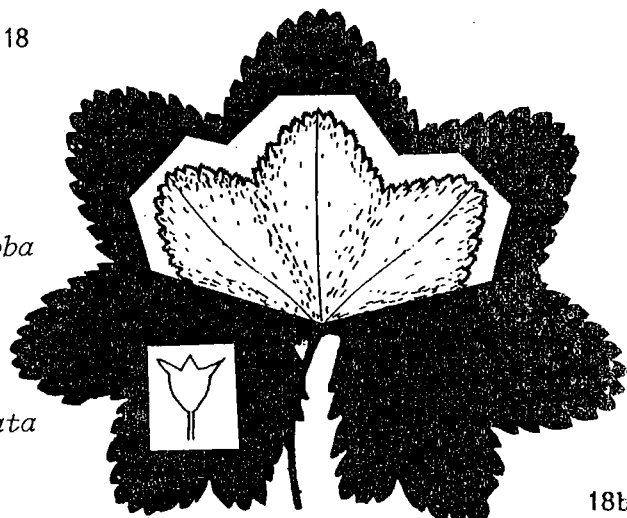
18a

17a Rosettblad grågröna, ovan jämnt och ganska tätt håriga. Foderblad mer eller mindre håriga. Vanlig. -- Bladflikar ganska långa, men jämnt rundade, med 7--9 tänder på var sida; ofta med V-formig inskärning mellan flikarna
 Betesdagdkåpa, *A. monticola*

b Rosettblad rent gröna, ovan i regel ojämnt håriga med håren samlade mot vecken och kanten. Foderblad kala, utom någon gång på de nedersta blommorna 18

18a Rosettblad ganska plana, med öppning mot skaftet; flikar långa, tillspetsade, på var sida med 8--12 smala och spetsiga tänder, som blir större mot spetsen. Nedersta stjälkblad ganska långskaftat. Vanlig
 Stjärndagdkåpa, *A. acutiloba*

b Rosettblad starkt vågiga, utan öppning mot skaftet; flikar korta, på var sida med 5--8 breda, trubbiga tänder. Alla stjälkblad kortskaftade. Vanlig
 Ängsdagdkåpa, *A. subcrenata*

18b

Översikt över några viktiga karaktärer

I den här tabellen kan Du själv välja vilka karaktärer Du vill använda vid examineringen. Hittar Du t ex en kåpa som är tydligt röd nertill, så ser Du lätt att det är bara tre arter som kan vara det. (Den ena, glansdaggekåpa, kan ibland vara färglös nertill och har därför ett kryss i den kolumnen också.)

Om Du följer raderna åt höger för de tre 'röda', ser Du vilka andra karaktärer som Du behöver titta på för att skilja dessa tre. Om stjälkhåren är uppåtriktade, kan det bara vara glansdaggekåpa (*A. gracilis*), de båda andra har rakt utstående hår. Och späddaggekåpa (*A. filicaulis*) skiljer Du från vindaggekåpa (*A. vestita*) lättast genom att vindaggekåpan har häriga blomskaft.

Alla arterna kan inte skiljas på de få karaktärerna nedan. I sådana fall får man mer information i 'stora nyckeln'.

	färglösa röda	basaldelar	tilltryckta el uppåtriktade	vinkelrätt neråtriktade	saknas	stjälkhår	kal	ojämnt jämnt	gleshårig hårig	blad- översida	blom- bägare	
<i>A. glaucescens</i>	x .	. x	x	x . .	. x .		Sammettdaggekåpa
<i>A. plicata</i>	x .	. x	x	x . .	x . .		Trubbdaggekåpa
<i>A. monticola</i>	x	x . .	x x	x . .	x . .		Betesdaggekåpa
<i>A. propinqua</i>	x	x	x . .	x . .		Hjuldaggekåpa
<i>A. vestita</i>	. x	x x	x . .	. x .		Vindaggekåpa
<i>A. filicaulis</i>	. x	x x .	x x	x . .	x . .		Späddaggekåpa
<i>A. gracilis</i>	x x	. x	x . .	x	x . .	x . .		Glansdaggekåpa
<i>A. acutiloba</i>	x	x x x	x	x . .	x . .		Stjärndaggekåpa
<i>A. xanthochlora</i>	x	x . .	x	x . .	x . .		Kustdaggekåpa
<i>A. subcrenata</i>	x	x x x	x	x . .	x . .		Ängsdaggekåpa
<i>A. subglobosa</i>	x	x	x . .	x . .		Valldaggekåpa
<i>A. sarmatica</i>	x	x x	x . .	x . .		Sarmatisk daggekåpa
<i>A. glomerulans</i>	x .	x	x	x . .	x . .		Källdaggekåpa
<i>A. glabra</i>	x .	x	x x .	x	x . .	x . .		Glatt daggekåpa
<i>A. wichuræ</i>	x .	x	x . .	x	x . .	x . .		Skårdaggekåpa

OBS i Lids flora påstås, att håren är neråtriktade hos *Alchemilla plicata*, trubbdaggekåpa. I verkligheten är det precis tvärtom: de är alltid, och mycket tydligt uppåtriktade.

Bestämningstabellen bygger på en som publicerats av Gunnar Samuelsson (i Svensk Botanisk Tidskrift 1940). Bladsilhuetterna kommer från Lids flora (1974), och Sverigekartorna från en avhandling av Samuelsson om daggekåpornas utbredning i Norden (Acta Phytogeographica Suecica 16). De har kompletterats något.

Synpunkter från Roland Carlsson, John Christoffersson, Birger Danielsson och Tord Holm har varit mig till stor hjälp.